

ХТО Ж ВІН, ОЛЕГ ОЛЬЖИЧ?

ДО 100-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ПОЕТА, ВЧЕНОГО, ПОЛІТИКА, БОРЦЯ

Наприкінці 1941-ого року члени Похідної Групи ОУН увійшли в Суми і організували тут націоналістичне підпілля для боротьби з німецькими загарбниками. За діями групи уважно стежив організаційний керівник ОУН на Наддніпрянщині Олег Ольжич, перебуваючи на той час у Києві. Стежив трепетно і зацікавлено, адже наше місто було дуже близьким його серцю.

археологом свого часу. О. Кандиба – один із засновників Українського університету в США.

Отож, перш ніж стати відомим поетом, О. Кандиба-Ольжич був загальнознаним науковцем. Поетичний же талант Олег Олександрович успадкував від батька. З-під пера Ольжича вийшло три книги поезій – «Рінь» (1935), «Вежі» (1940), і третя, посмертна, – «Підзамча» (1946), якщо не враховувати численних публікацій, між іншим, не лише віршів та поем, а й оповідань, п'єс, літературознавчих статей. Не будемо зараз детально аналізувати поетичний доробок О. Ольжича. Повторимо лише думку, яка міцно вкорінилася в зарубіжному літературознавстві 40 – 80-х років минулого століття, а тепер підтверджується і дослідженнями українських вчених: Ольжич-поет був не лише одним із найвидатніших майстрів слова української емігрантської літератури, а й визнаним митцем-новатором європейської поезії 30-х років ХХ століття.

Постає природне запитання: чому ж досі ми так мало або й нічого не знали про цього вченого і поета, який гідно представляв у світі українську науку й літературу, знаючи дев'ять іноземних мов, активно популяризував за рубезем історію України, її культуру? Причина в тому, що Олег Ольжич більше, ніж науковцем і літератором, був політиком. І саме того напрямку, який ще 15 років тому всіляко таврувався.

У 1929-ому О. Ольжич стає членом Організації українських націоналістів – саме в рік створення ОУН. Свій

нював зібраність, вольовитість, порив, ненависть до ворогів свого народу.

– Не ждйте ніхто милосердя –

Я камінь з Божої праці, –

ці слова з його вірша – своєрідна самохарактеристика Ольжича-борця.

Після вторгнення Німеччини в колишній СРСР О. Ольжич призначається організаційним керівником ОУН Наддніпрянщини. Під чужим прізвиськом пробирається до рідного йому Києва з чітким завданням: робити все, аби, наперекір планам верховод рейху, відродити українську державність. Влаштується на конспіративну квартиру на Хрещатику, 25 (господарка, між іншим, за національністю була єврейкою). Своєю першою справою визначає процес організації ради загальнонаціонального характеру.

На пропозицію О. Ольжича головою Ради було обрано ректора Київського політехнічного інституту професора М. Величковського. Усього до ради ввійшло 110 чоловік – представників не лише українського народу, а й національних меншин, у тому числі й росіян та євреїв. Рада обрала запропоноване О. Ольжичем гасло: «Свобода – народам, гідність – людині!» Олег Олександрович створює підпільні структури ОУН на Східній Україні, бере активну участь у відродженні культурного життя. Ось рядки зі спогадів поетеси О. Дніпровой: «Скрізь, де тільки пульсувало українське життя, можна було побачити високого, худорлявого чоловіка в сірому, вітром підбитому плащі, капелюсі та в звичайних грубих черевиках. Цієї людини не можна було не помітити, хоч у нього не було нічого незвичайного. Але при першому погляді вражали й полонили його глибокі синьо-сірі очі».

Тим часом організована Ольжичем Українська національна рада вступає в контакт з урядами європейських держав, протестує проти звірств фашистів, на-

Олег Ольжич – це псевдонім Олега Олександровича Кандиби (1907-1944), сина видатного українського поета, нашого земляка Олександра Олесь (Кандиби). Олександр Олесь, як відомо, народився в Білопільлі, пізніше жив із матір'ю в Сумах по вулиці Петропавлівській (нині на тому будинкові встановлено меморіальну дошку).

Принаймні двічі, щоразу близько місяця, жив у тому домі й син Олесь – Олег, гостюючи в Сумах у своєї бабусі, Олександрі Василівни.

Народився ж Олег Кандиба на Житомирщині (там жила родина його матері, дружини Олесь Віри Антонівни). З 1909 по 1919 роки Олександр Олесь із сім'єю мешкав у Києві, саме тут Олег вже на третьому році навчився читати. У п'ять років написав п'єсу з козацьких часів, навчився добре грати на скрипці й піаніно, радував батьків і талановитими малюнками. І батько, і мати (викладачка французької мови) вміло спрямовували інтереси своєї обдарованої дитини. Навчався хлопець у середній школі на Пущі Водиці, став свідком страхіть першої світової війни, а потім і громадянської, в Києві з матір'ю жив до 1923 року. А потім вони виїхали в Берлін до батька: Олександр Олесь після проголошення самостійності Української Народної Республіки був її послом в Будапешті, звідки переїхав до Німеччини. Згодом родина Кандиб оселилася в Чехословаччині.

У Празі О.Кандиба блискуче склав гімназійну матуру (іспит зрілості за середню школу) і став студентом філософського факультету Карлового університету. Основними предметами його студій були передісторична археологія та історія мистецтва. Водночас Олег навчався і в Українському вільному університеті в Празі, дипломи якого тоді визнавалися і в Європі, і в Радянській Україні.

1929-ого року Олегові Олександровичу було присвоєно ступінь доктора археології. Його дисертація «Неолітична кераміка Галичини» висунула його в ряд найвідоміших археологів Європи. Молодого доктора запрошують на розкопки в Чехословаччині, Галичині, Югославії, Болгарії, Австрії. Одна за одною виходять його ґрунтовні праці – не лише українською, а й чеською, сербською, німецькою, французькою, англійською мовами, якими він досконало володів. Олега Кандибу запрошують читати лекції у США, у найпрестижніший там Гарвардський університет, де молодого вченого односторонньо визнають найкомпетентнішим слов'янським

вірить, що якась сусідня країна або імперія збудує йому державу, ніколи не стане на власні ноги, і буде завжди паралітиком, а його політичні групи будуть задніми колесами для чужих агентур».

І справді, про землі України мріяв німецький фашизм, котрий вустами Гітлера заявив про неї, як про майбутню годувальницю «третього рейху». Полемізуючи з біснுவатим фірером, Ольжич пише в одній із статей: «Українські землі є життєвим простором для українського народу». І ще задовго до початку другої світової війни опиняється під пильним оком всюдисущого абверу.

Держава не твориться в будучині,
Держава будується нині.

Це люди на сталь перекута в огні.

Це люди, як брили камінні.

Ці слова Ольжича-поета втілював у практику Ольжич-політик. Ставши у 30-х роках одним із трьох секретарів ОУН, очоливши культурну референтуру, організовуючи випуск літератури й газет, займаючись військовими питаннями, Олег Олександрович дбає про виховання рядових оунівців, аби ті справді були ніби сталь перекута в огні. Вродливий, спортивної статури, постійно елегантно одягнений, Ольжич випромі-

місцях. Все це, звісно, йшло врозріз із політикою і планами гітлерівців. Наприкінці 1942 року нацистський режим цілеспрямовано й відкрито розпочинає боротьбу з українським підпіллям у Києві. Забороняється діяльність УН Ради, її керівників (серед яких, між іншим, і сестра Лесі Українки – І.Косач) закатовано.

Припиняють виходити «Литаври» й «Українське слово». Більше того, здійснюються широкомасштабні облави, арешти й розстріли. Арештовано й розстріляно всю редакцію «Українського слова». Загинула видатна поетеса Олена Теліга – соратниця і співниця Олега Ольжича...

Гестапо буквально полює за О. Ольжичем. У ці трагічні дні він одружується на дочці професора Білецького – Катерині, яку знав ще з 5 років. Вони залишають Київ, таємно їдуть до Львова. У травні 1944-го гестапо таки вийшло на слід Ольжича, його заарештовують і кидають до концтабору «Заксенгаузен».

Ольжича відразу ж помістили до «целленбауму», де перебували лідери поневолених фашистами народів: польський генерал Бор-Ровецький, французький міністр закордонних справ Рібо, латиський міністр оборони Дамбікіс, керівник румунських легіонерів Сіма, інші чільні діячі Опору. Ольжича прикували в камері ланцюгами до стіни. Його позвірчачому катували гестапівці Вольф, Шульце і Вірзінг (за даними дослідників, останній був і агентом НКВД). Катований не відповів ні на одне запитання, яке стосувалося роботи ОУН, не видав жодної таємниці. О. Кандиба не зміг витримати катувань нацистів і на світанку 9 червня 1944 р. після чергового нічного «допиту» помер, морально не зламавшись.

22 липня цього ж року, дізнавшись про смерть сина, помирає Олександр Олесь. А 31 липня народжується син Олега Ольжича – у Празі, куди незадовго до свого арешту він відправив вагітну дружину. Мати назвала його на честь батька – теж Олегом.

... Минули роки. І через півстоліття, у 1994-у, Олег Кандиба – син Ольжича, завітав до Сум. До міста, де жив його дід, де бував батько, аби вклонитися будинкові по Петропавлівській із промовистою меморіальною дошкою, Пслу, місцю на цвинтарі, де колись знаходилася могила Олександрі Василівни – бабусі його батька; та могила була знищена німецькими бомбами, скинутими авіацією в перші дні війни. О.Кандиба – фізик і підприємець із Канади, вільно володіє українською мовою, як і дружина Тамара, з якою завітав на Сумщину. Виховують двох дітей – Андрійка і Яринку; найменші з Кандиб добре знають про існування Сум, Вілопілья, зачитуються книгами діда й прадіда, мріють теж колись побувати в місті на Пслі, місті, звідки походить коріння їхнього роду...

*Григорій ХВОСТЕНКО,
красзнавець*